

coincide with a single-party and unstructured party systems of various types. At the democratization phase, there appears a tendency toward the party system structuring that may be distorted by processes of de-democratization.

A party system is a dependent variable sensitive to the course of democratic transformations. This variable is of particular importance for diagnostics of peculiarities of inharmonious democratic transitions that deviate from standards and generate unforeseen results.

Keywords: party system, Egypt, democratic transit, liberalization, democratization.

Гаврилюк Г. И., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры философии и политологии, Харьковская государственная академия культуры (Украина, Харьков), gengavriulyuk@ukr.net

Еволюція партійної системи Єгипта в світле концепції демократического транзита

Сопоставлены этапы эволюции партийной системы и фазы демократического транзита в Египте на базе концепции демократического транзита и теории партийных систем. Установлено, что разным этапам фазы либерализации соответствуют однопартийная и неструктурированные партийные системы различных видов. В фазе демократизации возникает тенденция к структурированию партийной системы, которая может прерываться процессами дедемократизации.

Партийная система выступает как зависимая переменная, которая чутко реагирует на ход демократических трансформаций. Эта переменная особенно важна для диагностирования особенностей несогласованных демократических транзитов, которые отклоняются от стандартов и приводят к неожиданным результатам.

Ключевые слова: партийная система, Египет, демократический транзит, либерализация, демократизация.

* * *

УДК 327(ЄС)

Лимар М. Ю.,
аспірантка кафедри міжнародної інформації,
Чорноморський державний університет ім. Петра
Могили (Україна, Миколаїв), rita25lymar@gmail.com

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ЄВРОПИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Європейська інтеграція як унікальна форма співпраці стала наочним прикладом вражаючих успіхів країн–членів ЄС, і яскравим втіленням політичного та економічного партнерства. Вона уособлює останній етап у процесі оформлення Європи як єдиного соціокультурного простору, який розпочався після закінчення Другої світової війни з метою зміцнення миру та економічного процвітання. Дослідження євроінтеграції залишається актуальним не лише з ґносеологічної точки зору, практичної необхідності вивчення політичного, економічного та культурного устрою сучасної Європи, а й має концептуальне значення, оскільки дозволяє виявити закономірності розвитку міжнародної інтеграції у світових масштабах. Метою статті є дослідження концепту Європи в комплексному поєднанні із висвітленням сучасних теоретико–методологічних підходів у дослідженні інтеграційних процесів на теренах Європи. Основні інструментарій наукового доробку складають системний, порівняльний та історичний методи. У роботі розглянуті ідейні основи, ключові теоретико–методологічні підходи та сучасні моделі євроінтеграції. Досліджено комплексний характер інтеграційних процесів.

Ключові слова: інтеграція, євроінтеграція, ЄС, функціоналізм, неофункціоналізм, об'єднана Європа, Європа змінних геометрій.

Інтеграція в усіх регіонах світу є однією з провідних тенденцій сучасного світового цивілізаційного розвитку. Починаючи з другої половини ХХ століття особливо активно даний процес посилюється між країнами Західної Європи. Вивчення питань розвитку інтеграційних процесів у Європейському регіоні є актуальним не лише з точки зору практичної необхідності пізнання сучасного світу та політичного простору зокрема, а й має концептуальне значення, оскільки дозволяє виявити та дослідити вітчизняним та зарубіжним вчених закономірності розвитку міжнародної інтеграції у світових масштабах.

Більшість наукових праць вітчизняних дослідників присвячено окремим аспектам вивчення євроінтеграційних процесів. Науковці зосереджують увагу на конкретних

підходах та методах, або ж акцентують увагу на певному історичному періоді формування концепцій. З точки зору автора, динамічні зміни на міжнародному просторі потребують додаткових комплексних досліджень моделей інтеграції. Серед українських науковців, праці яких вирізняються особливою актуальністю з огляду на обрану тему, можна зазначити наступних: В. Бондаренка та Ф. Ващука (дослідження філософського підґрунтя інтеграційних процесів), В. Копійка і Т. Шинкаренко (вивчення етапів становлення ЄС як організації), Ю. Седляр, О. Львової та А. Омельченка (окреслення ідейних основ євроінтеграції), О. Кравченка (аналіз зовнішньої політики ЄС та підходів щодо її формування) та інших дослідників.

Метою нашої статті є дослідження концепту Європи в комплексному поєднанні із висвітленням сучасних теоретико–методологічних підходів у дослідженні інтеграційних процесів, зокрема на теренах Європи.

У науково–політичній літературі існує значна кількість дефініцій терміна «інтеграція», який з'явився (як і сам процес інтеграції) в 20–х рр. минулого століття, і ототожнювався з «вченням про інтеграцію». Його родоначальниками були німецькі вчені Р. Шмед, Х. Кельзен і Д. Шіндлер [1].

Перш за все, інтеграція (від лат. *integro* або *integrare* – відновлення, об'єднання в єдине ціле, структурування, вдосконалення) – це процес і результат взаємодії, зближення та об'єднання будь–яких частин, елементів країн, їх економік, культур, соціальних і політичних груп, партій, рухів, організацій тощо. Окрім того, вона є сукупністю політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї чи кількох держав з метою протидії деструктивним чинникам [2, с. 114].

З нашої точки зору, інтеграція являє собою цілісність міжнародного простору; структурованість суспільно–політичних, економічних та культурних відносин; створення нових суспільно–політичних спільнот шляхом злиття соціумів та владних структур; розробка спільних політик різного рівня в усіх сферах життєдіяльності держав.

Окрім вищезазначеного, інтеграцію слід розмежовувати на глобальну та регіональну, оскільки «інтеграція як процес» має світові масштаби, а «інтеграція як відносини» формується як регіональний стан [3, с. 121]. Аналогічний підхід підтримує російська дослідниця І. Сорокіна [1], яка розглядає дві ключові характеристики інтеграції. Науковець визначає її як соціальний процес утворення унітарної системи з окремих складових частин або елементів. Цілісність системи завжди залишається більшою, ніж сума її частин. Також, І. Сорокіна розглядає інтеграцію як лояльність стосовно нових учасників процесу об'єднання або доручення до створеної спільноти, і окреслення необхідних меж влади.

Автор вважає, що найбільш важливою ознакою політичної інтеграції є готовність віддати частину свого суверенітету на користь формування наднаціональних органів (наприклад, спільного уряду), який міг би ефективно приймати рішення стосовно формування спільного зовнішньополітичного курсу держав–членів об'єднання. З цього слідує, що інтеграційні процеси можуть стосуватися лише раніше самостійних

і незалежних політичних або економічних суб'єктів, що мали до моменту «злиття» власний напрямок розвитку.

Про важливість формування наднаціональних органів пише професор Ч. Пентланду в роботі «Міжнародна теорія та європейська інтеграція». Канадський дослідник кінцевою метою інтеграції вбачає створення наднаціональної держави відповідно до принципів централізації і передачі політичних повноважень на найвищий рівень [4, с. 147].

Згідно позиції опонентів, інтеграція призводить до нівелювання ідентичності нації. Проте, з точки зору професора Вашингтонського університету Дж. Кепорасо, інтеграційні процеси в ЄС свідчать про піднесення особливостей культури кожної нації та підвищення вірогідності ефективного розв'язання спільних питань [5, с. 135].

Інтеграційні процеси є наслідком усвідомлення людством необхідності спільного протистояння міжнародним проблемам сучасності та взаємодопомоги у розвитку світової цивілізації. Проте, інтеграція може призвести до конфліктів різних соціально-політичних сил як на внутрішньодержавному рівні, так і на міжнародній арені.

Українські дослідники В. Бондаренко і Ф. Ващук звертають увагу на комплексний характер інтеграційних процесів, який включає «взаємопроникнення і переплетіння національних виробничих процесів; широкий розвиток між народної спеціалізації і кооперації у виробництві, науці, техніці на основі найбільш прогресивних їх форм; глибокі структурні зрушення в економічних системах країн-учасниць; необхідність цілеспрямованого регулювання інтеграційного процесу, розроблення скоординованої економічної стратегії та політики; регіональність територіальних масштабів» [6, с. 13]. Таким чином, інтеграція як процес може бути охарактеризована в різних аспектах, що включають, перш за все, політико-правові та економічні.

У теорії міжнародних відносин існують наступні підходи до визначення сутності інтеграційних процесів. Інтегрально-державницький підхід відносить інтеграцію до сфери створення новітніх структур та регулювання взаємовідносин між державами на основі інституціоналізації самих міждержавних відносин. Економіко-географічний – акцентує увагу на інтеграції як природному процесі розвитку співробітництва між країнами однієї географічної зони. Інституціонально-управлінський – отожднює інтеграцію з процесом створення наднаціональних органів, що супроводжується зменшенням ролі національних органів у прийнятті рішень. Функціонально-макроекономічний підхід Я. Тінбергена досліджує інтеграцію в аспекті розвитку світового господарства, визначаючи її як процес створення бажаної структури шляхом усунення штучних перепон ефективного функціонування суб'єктів господарської діяльності на основі уніфікації та координації всіх елементів цієї структури [6, с. 10–11].

Вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють такі ключові види інтеграції:

1) за предметом – політична, економічна, науково-технічна інтеграція;

2) за географічним принципом – глобальна, регіональна, субрегіональна інтеграція;

3) за принципом розширення – «вшир» (збільшення кількості членів), «вглиб» (посилення інтеграційних процесів серед учасників) [7, с. 151].

Повертаючись на регіональний рівень, можна виділити декілька етапів розвитку *європейських інтеграційних процесів*:

1) початковий етап (1951–1957 рр.), що пов'язаний із заснуванням Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС);

2) перехідний етап європейської інтеграції (1958–1969 рр.), який характеризується інтеграцією у ринковій сфері та регулюванням сільського господарства;

3) перше розширення Європейського Співтовариства (1969–1973 рр.) за рахунок вступу Великобританії, Данії, Ірландії;

4) послаблення євроінтеграційних процесів (1973–1984 рр.) за умов економічної та фінансової кризи;

5) активізація європейських інтеграційних процесів (1985–1992 рр.), що пов'язана із завершенням формування єдиного внутрішнього ринку;

6) новітній етап (90-ті рр. ХХ ст.), який розпочався із заснування Європейського Союзу через підписання Маастрихтського договору;

7) реформування ЄС (2000–2008 рр.), пов'язане із розширенням організації у 2005 р. за рахунок країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) [8, с. 12].

На думку автора, можна виокремити сучасний етап, що характеризується не розширенням за рахунок вступу нових членів, але поглибленням інтеграційних процесів у військово-оборонній та економічній сферах.

Європа як концепт вже давно стала предметом інтенсивних теоретичних дискусій та емпіричних досліджень. В основі соціокультурної близькості її народів лежить спільний історичний розвиток під заступництвом Римської Церкви. Європа являла собою «культурне ціле» з єдиною мовою, якою слугувала латинь, істотно розвиненою регіональною торгівлею, спільною валютою – золотом, і навіть з єдиною зовнішньою політикою і стратегічними військовими цілями [9, с. 77]. Ідея єдиної Європи являє собою соціальний конструкт, сутність якого змінювалася протягом століть. На думку Ж.–Б. Дюрзеля, Європа уособлює «конструкт розуму» [10, с. 21]. Дану позицію підтримує Д. Лоуенталь, переконаний у тому, що Європа завжди являла собою скоріш ментальну, аніж географічну або соціальну конструкцію [11, с. 314].

З нашої точки зору, вивчення її ідейних основ в однім із ключів до розуміння суті, цілей та механізмів здійснення, оскільки дає можливість визначити, що саме об'єднує країни на шляху до формування єдиної надструктури і які її перспективи. До таких ідейних засад можна зарахувати наступні [12].

Належність держав-членів до однієї європейської цивілізації. Європа – це один з яскравих прикладів того, як географічні рамки збігаються з цивілізаційними, в межах яких сформувалися спільні цінності – основні принципи облаштування суспільства і держави. До числа цивілізаційних особливостей Європи, які сформувалися історично, дослідники відносять особистісну свободу, раціоналістичний індивідуалізм, верховенство закону і рівність перед ним усіх громадян, принципи та інститути приватної власності, інтенсивний спосіб ведення господарства, культуру розумного компромісу й солідарності, капіталізм, громадянське суспільство, політичну демократію, керівний клас суспільства з відповідним рівнем відповідальності [13, с. 21]. Саме такий підхід, у результаті, дозволив

окреслити основоположні принципи функціонування самого Європейського Союзу. М. Емерсон, старшому співробітнику Центру з вивчення європейської політики в Брюсселі, серед яких він позначив 10 найважливіших: демократія і права людини, загальна юридична основа для чотирьох свобод (єдиного економічного ринку, простору для вільного пересування, проживання та зайнятості населення громадян ЄС), соціальна модель, багатонаціональний характер суспільства, заперечення націоналізму, світський мультикультурний підхід, антитоталітаризм і антимілітаризм, багатобічний підхід у міжнародній політиці та внутрішньоєвропейських справах, багатоярусне управління в поєднанні з відкритістю для всіх європейських демократій, гнучкість кордонів ЄС без жорсткого поділу на «своїх» і «чужих» [14].

Наявність домінуючої релігії – християнства. У першу чергу, мова йде про католицьку віру, враховуючи той факт, що з шести країн – засновниць в 1952 р. Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) – Франції, Італії, Бельгії, Люксембургу, Німеччини, Нідерландів – перші чотири є суто католицькими країнами, а в Німеччині (представлену на той час тільки своєю «західною» частиною) католицьку релігію сповідує значна кількість населення [15, с. 344].

Більше того, батьки-засновники європейського інтеграційного процесу – А. де Гаспері, Р. Шуман і К. Аденауер були глибоко віруючими католиками, які виступали проти фашизму і націоналізму. Тому, на противагу звеличення однієї конкретної нації католики пропонували ідеї однієї батьківщини – Європи.

Загальне прагнення до підтримки миру і стабільності серед європейських націй. Обидві світові війни завдали не тільки значних матеріальних збитків державам Європи, а й внесли моральну дестабілізацію, що, тим не менш, дало імпульс для пошуків шляхів консолідації зусиль з метою відновлення післявоєнного світу.

Більше того, однією з причин занепокоєння для європейських політиків стала революція в Росії, і швидкі темпи її індустріалізації на тлі економічної кризи в Європі. Найбільш активну роль у пропаганді ідеї «об'єднаної Європи», що являла собою скасування митних кордонів з метою зміцнення економік країн, подолання аграрної кризи і безробіття, в післяверсальській Європі зіграв «пан'європейський союз», заснований в 1923 р. австрійським графом Р. Куденхове-Калергі, який дав поштовх євроінтеграційним процесам з 1951 р. [16].

Вивчаючи розвиток процесу європейської інтеграції, неможливо розглядати в його рамках будь-якої ідеї об'єднання Європи, яка коли-небудь виникала в різних місцях континенту, в різний час, у різних соціально-економічних і політичних умовах окремо.

Європейська інтеграція в сучасному розумінні – це ідея ХХ століття, яка набула широкого розголосу і стала предметом серйозного обговорення в політичних та громадських колах європейських країн. У цей період такі науковці, як Ж. Монне, П.-А. Спаак та інші, зазначали, що для європейців «європеїзм» є найконструктивнішою ідеєю століття, а логіка потребує від них об'єднання зусиль, досвіду, енергії, навичок у спільних інтересах. З часів утворення «пан'європейського союзу» вимальовуються дві пріоритетні моделі формування інтеграційних процесів:

1) конфедерація з міждержавними органами управління (у міжнародно-політичній науці визначається ще і як «реалістична модель»);

2) федерація, на основі інтернаціонального уряду (ідеологом – французький соціаліст Л. Блюм).

Обидві моделі об'єднано в одну з *першочергових* традиційних концепцій євроінтеграції – *федералізм*. Даний напрям, представниками якого були А. Дандрьо, А. Спінеллі, Р. Куденхове-Калергі, використовував ідею інтеграції як ідею відродження цілісної Європи на засадах економічної, політичної та безпекової стабільності наднаціонального характеру. В основі теорії федералізму полягає прагнення знайти ефективний механізм міждержавної взаємодії на базі створення федерації чи конфедерації з одночасним поєднанням відносної самостійності держав та централізованої форми управління інтеграційним об'єднанням як певною системою.

Окрім того, існують й інші концепції, серед яких: функціоналізм та неофункціоналізм. Метою концепції *функціоналізму*, яка ґрунтується на доктрині Д. Мітрані про «глобальний світ», є подолання обмеженості (замкнутості) національної державності через створення єдиних засад секторального співробітництва і утворення наднаціональних структур. Прикладами практичної реалізації даного підходу стали Декларація Р. Шумана (1950 р.) та Договір про Європейські співтовариства вугілля і сталі (1951 р.) – елементи функціоналізму щодо галузевої обмеженості європейського співтовариства.

Що ж стосується *неофункціоналізму*, основоположником якого став американець Е. Хаас, одним з напрямків дослідження якого стала гіпотеза про закономірність розвитку галузевого співробітництва в політичний союз, то сутність даної концепції полягає у взаємодії інституціональної системи європейських співтовариств і національних акторів, наслідком чого є механізм «spill-over» (якісного стрибка), за допомогою якого описується руйніна сила процесу інтеграції.

Вітчизняні дослідники окреслюють три етапи «якісного стрибка»:

1) функціональний (поступове розширення інтеграції від одного сектора до іншого);

2) політичний (осмислення національними акторами переваг інтеграційного процесу);

3) «культивований» або «cultivated» (передача Європейському економічному співтовариству (ЄЕС) все нових компетенцій і реорганізації форм та порядку прийняття рішень на інтеграційному рівні).

Слід зазначити, що серед традиційних концепцій існує також концепція *«модернізованого» неофункціоналізму*. На відміну від функціоналізму який проголошував поступовий відхід від політизації міжнародних відносин, федералістичних теорій, які визнають наявність прямо вираженої політичної волі до об'єднання, і неофункціоналізму який визнавав державність як майбутнє інтеграції, він запроваджує гіпотезу про багатоваріантність кінцевого розвитку європейської інтеграції [17, с. 43].

Порівнюючи традиційні концепції, звернемо увагу на те, що неофункціоналізм, на відміну від функціоналізму, більше наголошує на результаті та використанні політичної волі (політичних зусиль) задля формування структури інтегрованого суспільства. Проте найголовніша відмінність неофункціоналізму стосується тези про

те, що інтеграція може спричинити неочікуваний або небажаний ефект від прийнятих інтеграційних рішень, що створює феномен «перетікання», коли інтеграційний процес, який розпочався в одній сфері, поступово поширюється («перетікає») на решту сфер, що розширює межі та інтенсивність інтеграції. Функціональне «перетікання» виникає завдяки взаємозалежній природі сучасних економік, що унеможливує обмеження інтеграції окремими секторами економіки, спричиняючи інтеграції в суміжних галузях і появу нових політичних, економічних і соціальних сил; політичне «перетікання» є наслідком економічної інтеграції: розвиток функціональних економічних зв'язків зумовлює посилення наднаціональних органів, які перебирають на себе деякі функції політичного контролю.

Окрім вищезазначених теорій, дослідники міжнародних відносин виокремлюють також *транзакціоналізм*, або теорію комунікацій, яка пояснює інтеграцію як процеси об'єднання активними комунікаційними зв'язками між ними (прихильники цієї концепції вважають, що в конкурентній боротьбі відстояти свої інтереси державі набагато простіше у союзі з іншими країнами, який залежить від рівня комунікації між учасниками, від кількості різноманітних зв'язків у суспільстві (транзакцій), за допомогою яких буде формуватися почуття спільноти та довіри) та *інтердержавний підхід*, який сформулювався в 60–ті роки ХХ ст. і вважає основою інтеграційного процесу активну взаємодію національних держав, яку здійснюють національні уряди (основоположником теорії є американський дослідник С. Хоффман, який у своїх працях переконливо доводив, що національна держава не відмирає, а навпаки дає основу майбутньому європейській інтеграції).

Особливий інтерес у контексті проблеми розширення Європейського співтовариства викликає запропонований А. Моравчиком «ліберальний міжурядовий підхід». Окрім раціонального визначення державної поведінки та домінування міжурядового характеру, дослідник важливе значення приділяє концепції формування національних інтересів, які, на його думку, визначаються в значній мірі внутрішньополітичними силами. Саме інтереси національних держав впливають на характер, інтенсивність та напрямок міждержавного співробітництва [18, с. 42].

До сучасних, більш компромісних, інтеграційних стратегій, яких нараховується загалом близько 30 належить концепція «Європи змінних геометрій», автори якої концентруються на розробці практичних шляхів та методів реалізації регіональних інтеграційних процесів. Зазначена концепція має таку структуру (проекти) [19]:

1) «Європа різних швидкостей» («Дво- та Багатошвидкісна Європа») (автори К. Ламмерс і В. Шобле). Даний термін, який уперше з'явився в «звіті Тіндемаса» (1975 р.), окреслює ситуацію, коли не всі держави-члени можуть або хочуть в однаковому темпі просуватися до інтеграції у певних сферах;

2) «Карткова Європа» (автор Дж. Мейджор), або «Europe à la carte» [20, с. 5], являє собою сектор конкретних функціональних режимів, які повністю базуються на механізмі міжурядового прийняття рішень. Кожна країна може приєднатися до конкретного режиму, який її цікавить, і лише члени режиму можуть брати участь у процесі прийняття рішень. Таким чином, необхідність у фіксованому повноправному членстві в ЄС зникає.

Режими співпраці формуються за межами загальних договорів;

3) «Європа концентричних кіл» (автори Е. Балладюр і Ж. Делор, 1989 р.) є концепцією, яка передбачає дедалі вищий рівень інтеграції у напрямі «центру» Євроспільноти. Мова йде про країни Європейської асоціації вільної торгівлі, наближені до ЄС у економічному і правовому плані. Тобто те, що країни ЄС являють собою після створення політичного союзу, спільного ринку та економічного й валютного союзів. Зовнішнє коло утворюють країни, асоційовані з ЄС, які претендують на повноправне членство. Четверте, найширше коло – це країни – члени ОБСЄ як спільний простір європейського співробітництва [21]. Дана концепція переплітається з теоріями «Ядра Європи», яке формується країнами «центру», та «Авангардної Європи», що передбачає союз, утворений передовими державами-членами хоча б двох ключових об'єднань. З точки зору автора, зазначений ряд концепцій не являють собою приклад демократичних систем, проте відзначають можливість стійкого союзу.

Підводячи підсумки, необхідно наголосити на доцільності здійснення теоретико-методологічних досліджень та аналізі інтеграційних процесів на європейському просторі, оскільки фактор євроінтеграції ґрунтовно впливає на систему міжнародних відносин. Основою розвитку ЄС в минулому та на сучасному етапі залишається оптимальне поєднання політичного, економічного і соціального прогресу, що відображається в європейських традиційних та новітніх теоріях інтеграції. Однак, сам процес інтеграції часто випереджає теоретичні напрацювання, тому важливою залишається необхідність подальшого створення концептуальних моделей ефективної інтеграції, методології аналізу та оцінки інтеграційних процесів за всіма рівнями та галузями їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Сорокіна І. Теоретические основы понятия «интеграция» и принципы ее осуществления [Електронний ресурс] / І. Сорокіна // Менеджмент в России и за рубежом. – 2008. – №2. – Режим доступу: <http://www.mevriz.ru/articles/2008/2/4931.html>
2. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
3. Булатова Е. Развитие межрегионального сотрудничества как основы интеграции / Е. Булатова. – Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. – Донецк: ДонГУ, 2004.
4. Pentland C. International Theory and European Integration / C. Pentland. – London: Faber and Faber, 1973. – 283 p.
5. James A. Caporaso. Theory and method in study of international integration / J. A. Caporaso // International organization. – 1971. – №25. – 228 p.
6. Філософія інтеграції: Монографія / За заг. ред. В. Бондаренка, Ф. Вашука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 544 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 18).
7. Международные отношения: социологические подходы / под ред. П. Цыганкова. – М., 1998. – 320 с.
8. Костенко А. Інтеграція України до Європейського Союзу: суперечності та шляхи їх розв'язання [Текст]: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Костенко Андріана Миколаївна; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». – Ужгород, 2009. – 209 с.
9. Иноземцев В., Кузнецова Е. Возращение Европы / В. Иноземцев, Е. Кузнецова. – М.: «Интердиалект», 2002. – 164 с.
10. Traush G. Consciousness of European Identity after 1945 / G. Traush // In T. Jansen (ed.) Reflections on European Identity. – European Commission Forward Studies Unit: Working Paper. – 1999. – P.21–26.
11. Lowenthal D. European Identity: An Emerging Concept / D. Lowenthal // Australian Journal of Politics and History. – 2000. – Vol.46. – №3. – P.314–321.

12. Львова О. Ідейні засади європейської інтеграції / О. Львова // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. – 2008. – Т.82. – С.50–53.
13. Книга А., Пархаев Н. Европейская интеграция / А. Книга, В. Пархаев. – Барнаул: Изд-во АлтГТУ, 2004. – 124 с.
14. Емерсон М. Екзистенціальна дилема Європи [Електронний ресурс] / М. Емерсон // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2007. – №50. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/emerson.htm>
15. Омельченко А. Ідейна база євроінтеграційних процесів середини ХХ століття / А. Омельченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. – Вип. XXXII. – С.341–346.
16. Седляр Ю. Інтеграційні процеси в Європі у ХХ ст.: ідейні засади та механізми реалізації [Електронний ресурс] / Ю. Седляр // Чорноморський державний університет імені П. Могили. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/39.pdf>
17. Кравченко О. Еволюція становлення і перспективи спільної зовнішньої політики ЄС: концептуальний і регуляторний аспекти: дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Олександр Петрович Кравченко / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 206 с.
18. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення / В. Копійка, Т. Шинкаренко. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
19. Копійка В. Концепції та доктрини європейської єдності в останній третині ХХ сторіччя / В. Копійка // Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. – К., 2002. – С.8–74.
20. Holzinger K., Schimmelfennig F. Differentiated Integration in the European Union Many Concepts, Sparse Theory, Few Data [Електронний ресурс] / K. Holzinger, F. Schimmelfennig // ETH Zurich. – Режим доступу: http://www.eup.ethz.ch/people/schimmelfennig/publications/12_JEPP_Differentiated_Integration_in_the_European_Union.pdf
21. Кіш С. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції / С. Кіш // Політичний менеджмент. – 2004. – №6 (9). – С.103–114.
14. Emerson M. Ekzystentsialna dylema Evropy [Elektronnyi resurs] / M. Emerson // Nezaleznyi kulturolohichnyi chasopys «І». – 2007. – №50. – Rezhym dostupu: <http://www.ji.lviv.ua/n50texts/emerson.htm>
15. Omelchenko A. Ideina baza yevrointehratsiinykh protsesiv sereyny XX stolittia / A. Omelchenko // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytu. – 2012. – Vyp. XXXII. – S.341–346.
16. Sedliar Yu. Intehratsiini protsesy v Yevropi u XX st.: ideini zasady ta mekhanizmy realizatsii [Elektronnyi resurs] / Yu. Sedliar // Chornomorskyi derzhavnyi universytet imeni P. Mohyly. – Rezhym dostupu: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/39.pdf>
17. Kravchenko O. Evoliutsiia stanovlennia i perspektyvy spilnoi zovnishnoi polityky YeS: kontseptualnyi i reguliatsiinyi aspekty: dys... kand. polit. nauk: 23.00.04 / Oleksandr Petrovych Kravchenko / Kyivskyi natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. – K., 2007. – 206 s.
18. Kopiika V., Shynkarenko T. Yevropeyskyi Soiuz: zasnuvannia i etapy stanovlennia / V. Kopiika, T. Shynkarenko. – K.: Vydavnychiy Dim «In Yure», 2001. – 448 s.
19. Kopiika V. Kontseptsii ta doktryny yevropeiskoi yednosti v ostanniiy tretyni XX storichchia / V. Kopiika // Rozshyrennia Yevropeiskoho Soiuzu. Teoriiia i praktyka intehratsiinoho protsesu. – K., 2002. – S.8–74.
20. Holzinger K., Schimmelfennig F. Differentiated Integration in the European Union Many Concepts, Sparse Theory, Few Data [Elektronnyi resurs] / K. Holzinger, F. Schimmelfennig // ETH Zurich. – Rezhym dostupu: http://www.eup.ethz.ch/people/schimmelfennig/publications/12_JEPP_Differentiated_Integration_in_the_European_Union.pdf
21. Kish Ye. Poshuky teoretychnykh modelei yevropeiskoi intehratsii / Ye. Kish // Politychnyi menezhment. – 2004. – №6 (9). – S.103–114.

References

1. Sorokina Y. Teoreticheskie osnovy poniatia «intehratsiia» i pryntsyipy ee osushchestvleniia [Elektronnyi resurs] / Y. Sorokina // Menezhment v Rossii i za rubezhom. – 2008. – №2. – Rezhym dostupu: <http://www.mevriz.ru/articles/2008/2/4931.html>
2. Politolohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk: navch. posib. dlia studentiv vyshch. navch. zakladiv. – K.: Heneza, 1997. – 400 s.
3. Bulatova E. Razvitie mezhrehyonalnoho sotrudnichestva kak osnovy intehratsii / E. Bulatova. – Problemy razvitiia vnesheekonomicheskikh svyazei i privlecheniia inostrannykh investitsii: rehyonalnyi aspekt: sbornik nauchnykh trudov. – Donetsk: DonNU, 2004.
4. Pentland C. International Theory and European Integration / C. Pentland. – London: Faber and Faber, 1973. – 283 p.
5. James A. Caporaso. Theory and method in study of international integration / J. A. Caporaso // International organization. – 1971. – №25. – 228 p.
6. Filozofia intehratsii: Monohrafiia / Za zah. red. V. Bondarenka, F. Vashchuka. – Uzhhorod: ZakDU, 2011. – 544 s. – (Seriia «Ievrointehratsiia: ukrainskyi vymir»; Vyp.18).
7. Mezhdunarodne otnosheniia: sotsioloicheskie podkhody / pod red. P. Tsihankova. – M., 1998. – 320 s.
8. Kostenko A. Intehratsiia Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu: superechnosti ta shliakhy yikh rozviazannia [Tekst]: dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.02 / Kostenko Andriana Mykolaivna; DVNZ «Uzhhorod. nats. un-t». – Uzhhorod, 2009. – 209 s.
9. Inozemtsev V., Kuznetsova E. Vozrashchenie Evropy / V. Inozemtsev, E. Kuznetsova. – M.: «Interdialekt+», 2002. – 164 s.
10. Traush G. Consciousness of European Identity after 1945 / G. Traush // In T. Jansen (ed.) Reflections on European Identity. – European Commission Forward Studies Unit: Working Paper. – 1999. – P.21–26.
11. Lowenthal D. European Identity: An Emerging Concept / D. Lowenthal // Australian Journal of Politics and History. – 2000. – Vol.46. – №3. – P.314–321.
12. Lvova O. Ideini zasady yevropeiskoi intehratsii / O. Lvova // Naukovi zapysky NaUKMA. Politychni nauky. – 2008. – Т.82. – С.50–53.
13. Kniha A., Parkhaev N. Evropeiskaia intehratsiia / A. Kniha, V. Parkhaev. – Barnaul: Yzd-vo AltHTU, 2004. – 124 s.

Lymar M. Yu., graduate of the Department of International Information, Black Sea State University by name of Petro Mohyla (Ukraine, Mykolayiv), rita25lymar@gmail.com

Theoretical and methodological approaches to the study of the concept of Europe and European integration processes

European integration as a unique form of cooperation became a clear example of the impressive success of the EU member states and striking embodiment of the political and economic partnership. It represents the last stage of the Europe's unification as a single social and cultural space that has began after the Second World War to reach peace and economic prosperity. An exploration of the European integration is important not only because of the epistemological position, the practical need to study the political, economic and cultural structure of modern Europe, but because of the conceptual value that allows to identify and examine the core patterns of international integration in the world. The article focuses on the concept of Europe study in conjunction with the comprehensive coverage of the modern theoretical and methodological approaches in the study of integration processes in Europe. The basic tools of the research paper include systematic, comparative and historical methods. The article discusses the ideological basis, the key theoretical and methodological approaches and current models of integration; investigates the complex nature of integration processes.

Keywords: integration, Eurointegration, EU, functionalism, neo-functionalism united Europe, Europe of variable geometries.

Льмарь М. Ю., аспирантка кафедри міжнародної інформації, Чорноморський державний університет ім. Петра Могили (Україна, Ніколаєв), rita25lymar@gmail.com

Теоретико-методологічні підходи к изучению концепта Европы и евроинтеграционных процессов

Европейская интеграция как уникальная форма сотрудничества стала наглядным примером впечатляющих успехов стран-членов ЕС, и ярким воплощением политического и экономического партнерства. Она олицетворяет последний этап в процессе оформления Европы как единого социокультурного пространства, который начался после окончания Второй мировой войны с целью укрепления мира и экономического процветания. Исследование евроинтеграции остается актуальным не только с эпистемологической точки зрения, практического необходимости изучения политического, экономического и культурного уклада современной Европы, но и имеет концептуальное значение, поскольку позволяет выявить закономерности развития международной интеграции в мировых масштабах. Целью статьи является исследование концепта Европы в комплексном сочетании с освещением современных теоретико-методологических подходов в исследовании интеграционных процессов на территории Европы. Основными инструментарий составляют системный, исторический и сравнительный методы. В работе рассмотрены идейные основы, ключевые теоретико-методологические подходы и современные модели евроинтеграции; изучен комплексный характер интеграционных процессов.

Ключевые слова: интеграция, евроинтеграция, ЕС, функционализм, неофункционализм, объединенная Европа, Европа переменных геометрий.

* * *